

- ג. אף אונס הגוף נידונו ביחס לנדרש
 ד. סיכום
- א. הקשיים באכיפת גט
 ב. האונס נידונו ביחס למעשה הנדרש מהאונס
- ❖ ❖ ❖

א. הקשיים באכיפת גט

נקיטת צעדי אכיפה כנגד סרבני גט - כאשר מדובר באלו שחויבו בגט ללא כפיה, מהוות בעיה הلقנית לא קלה. מצד אחד, אין אפשרות להטיל עליהם סנקציות כואבות, משום שפסק הדין איננו לכפיה אלא לחיוב בלבד. נקיטת סנקציות עקיפות, כגון הרוחקות דרבנו תם ולפי המבוואר בשוי"ע אה"ע קנד, כא), או צעדי ההגבלה המודרניים. כדוגמת הסנקציות שבוחק בת דין רבניים (קיים פסקי דין של גירושין) סעיף 2, כגון שלילת רשות נהייה, הגבלת חשבונו בנק, מניעה לעסוק בעיסוק הטיעון הרשותה וכו' - אינה אפקטיבית במקרים רבים, ובפרט בסרבני הגט הקשיים שאינם להם רכוש או חשבונו בנק ושהאינם עוסקים בעיסוק הטיעון הרשותה, או לגבי אלה שאינם מתפללים בבית הכנסת ואין להם בעיה של צירוף למניין.¹

העלתה הצעה להטיל סנקציות עקיפות מסווג אחר: ניתוק מרשת החשמל ומרשתת המים. אולם הצעה זו אינה זוכה לתמיכה במשרד המשפטים, ויש בה פגעה גם במשפחה או באלו שהסרבו מתגורר עם. למעשה, נושא הסנקציות העקיפות מוצה לחולוטין.

ב. האונס נידונו ביחס למעשה הנדרש מהאונס

עלתה בדיוני דרך לניקיטת סנקציות ישירות נגד הסרבו, גם כשהוא רק מחויב בגט, מבלתי להסתבך בחשש גט מעונה.

בספרו הייל-יצחק (אה"ע סי' קנה) דין הריא"ה הרצוג בפסק דין שניתן בבית דין איזורי כנגד בעל סרבע גט, שחויב בתשלום מזונות, הגם שלא ניתן לכופו לגט, ועל אף שהאשה משתמשת לפrensata. וכך כתוב הרב הרצוג:

עוד יש לנו להתבונן, שעל ברחץ אינו כל הטלת סכום כסף אונס גמור, ובכגון זה לא אמרינו דין פרוטה כדי מאה. הגיע בעצמו, אם עשיר מופלג יטילו עליו איזה סכום קטן, הלו זיין קרא אונס לגרש את אשתו? ואם אדם זה אין כוונתו רק לצערה או ללחוט כספים ממנה, כלום היה מגרש בשביל שמטילים עליו מזונות שאינו סכום גדול כלל בערך לפי מצבו?! - הוא היה ממשיך לשם ולהוכיח שהוא יתרפה לבה עלייה ותרפא מבחןתה הנפשית. אבל מכיוון שהוא מגרש לפי שהוא חס על סכום זה שמצויאים ממנו, שאיננו פוגע בו הרבה, זה

1. וראו עוד מאמרי בתחום א עמי 248: כפיה גט ע"י המלצה לניכוי שליש ממאסר; ובתחום זה עמי 132: אכיפת גירושין.

מראה שהוא מתרצה באמת. והוא שהוא מתרצה מפני שהוא חס על ממונו, אבל כיון שתשלום הממון אינו נוגע בפרנסתו פגיעה קשה, זה מראה שאנו נפשו קשורה בנפשה במידה שהוא טוען, והgets כשר. ואנו זה גט מעושה, אלא כשמטילים עליו דבר שאין בכוחו לשבול, כגון יסורי הגוף או סכום עצום שמהרס אותו, אבל לא סכום שאינו פוגע בו במידה חמורה. אדרבה, בזאת יבחן: אם משומך זה הוא מגרש, אין זה מגרש מותך אונס. ואמנם קשה לקבוע בזה שיעורים, אבל בכל מקרה על היב"ד לבחון ולקבוע את המידה והקצב.

משמעות הדברים: אונס אינו דבר מוחלט, אלא דבר יחס. כאשר מדובר באונס לתת חוץ לא יקר, אז גם אונס קל ייחשב לאונס. אבל, כאשר מדובר בחוץ יקר, אז אונס קל אינו אונס, אלא רק אונס חמוץ. אם לדוגמה יכפו אדם לחת בתננה את ביתו, ואם לאו יסתרו על פניו - אדם סביר יעדיף לקבל סטריה, ולא להפסיד את ביתו. אם מדובר בחוץ פועל ערך כמו תיק וכדומה, אז גם אונס קל נחשב לאונס. הוא הדין והוא הטעם בגירוש אשתו. בספר איוב (ב, ד) נאמר: "עור בעד עור, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו". גם לגבי אשתו האהובה, לא יסכים אדם להיפרד ממנה, אלא אם כן ייאנס באונס גדול וקשה. אונס קל אינו עומד בשום יחס לאיבוד אשה רצiosa. אם אכן מוכן אדם לגרש בגל אונס קל, אותן הוא שביצם הוא אינו מעוניין באשתו, ודילו באמצעות קלה להפטר ממנה.

עוד כתוב הרב הרצוג (שם סי' קנז):

הנה מצינו במקומות שיש מצוה ליתן גט, אך אין הדין נותן לכוף בשוטים, שתיקון רבנו תם ההרחקה הידועה - היינו, שנקלע לנו בגורירה שלא לישא וליתן עמו עד שיתן גט. וככלום אין זה לחץ גדול! וככלום מותר לצער אדם מישראל באופן שכזה, איך לא חשש ר"ת לגט מעושה?... ועל כרחך שלא כל הנסיבות שוות, ובכגון זה חזקה שאם לא היה מתרצה, לא היה מגרש בגל לחץ הזה.

דברי הרב הרצוג ברורים: הרחות דר"ת אין דבר של מה בכך. גם אם נדרש עצמוני ונאמר שמדובר בלחש עקייף על הסביבה שהיא לא תתחבר אליו, ולא בלחש ישיר עליו, סוף סוף נמצא האדם לחוץ. מי נפקא מינה בשבילו אם מדובר בלחש ישיר או שאינו ישיר, הרי אין סהדי שرك בגל לחץ הוא נותן גט. על אחת כמה וכמה בהרחות המודרניות שב choke, המאפשרות לפטרו מעבודתו - לדוגמה: אם הוא רופא, הינו בעל מקצוע הטעון רישוי, אפשר לפטרו - האם זה אינו לחץ? על כרחך, שכן שמדובר בלחש שאפשר לעמוד בו - כי הוא יכול להתרנס מעבודה אחרת כמו סבלות (למרות שזו ירידת גדרה ממשרה של רופא) - אין זה נחسب לחץ של כפיה מוחלטת. אם כך, גם גט שייניתן בעקבות הטלת סנקציה כספית מוגבלת, ואפילו גופנית מותונה, שאינה ממוצעתת ואינה מהרסת, אלא מכבידה, לא ייחשב למעושה.

כך עולה גם מדברי תורה-גיטין (קלד, ד) שכתב:

כל שיכפוו לחת בפחות משווין, הו כתולחו וייב. וא"כ בגט אשה אי אפשר לומר כלל דהוי בשוויין, דאולי כל הון יבוזו לו بعد אשתו, ואולי חביבא ליה אשתו כגוףו, וא"כ איןנו נותן הגט בעבר הממון... משא"כ בעובדא דחרשב"א, שאין לו אונס אחר רק מה שmpsיד הממון שנתחייב ליתן אם לא יגרש... וכאשר מיראת ממון זה, הרי רואים שמדובר זה חביב עליו מאשה זו. הרי ממון זה הויכל מה שווה האשה בעיניו.

דברי התורה-גיטין הם בתמצית דברי הרב הרצוג, וכוונתו שיש להעיר את האונס לעומת הדבר הנאנס. אלא שהتورה-גיטין כתוב שאם מגרש עברו אונס ממון, זה מראה שהוא אינה שווה בעיניו יותר מאשר ממון זה. יש בהחלט מקום לומר - וזה כוונת הרב

הרצוג - שאם אכן האשה אינה שווה בעיניו יותר ממונו זה, אותן הוא שבאמת אינו חף בה, וכל עיקוב הגט הוא מטעמים אחרים. כך שהעישוי אינו הדבר שגורם לגט, אלא רצונו האמתי להפטר מממנה הוא זה שמביאו לגרש.

כך עולה גם מדברי האגרות-משה (אה"ע ח"א סי' קלז) העוסקים בבעל שלא רצה לתת גט עד שתתנו לו האשה אלף דולר - סכום גדול באותו הימים - והאשה סירבה. לאחר מכן פנתה לערכאות, וחיבוהו עברו מזונותיה; וכשהלא שילם, אסרונו; ואז הסכימים לחתת גט. על כך כתב הר"מ פינשטיין:

אם האמת כהמעשה שאומר המערער, הוא גט כשר לכתתילה, מאחר דהערכאות הרי לא כפוהו לאסרו במאסר כדי שיתנו גט, אלא שיתן לה סך כסף למזונותיה; ובאשר לא רצה ליתן לה بعد המזונות, נתרча לגרשה... וונמצא שמה שחייבו לה מהערכאות סך כסףبعد מזונותיה, הוא ממון שלה, שאין כאן אונס כלל כשמגרשה כתמתחול לו החוב ויוצא על ידי זה מהמאסר, אף כשהיא התחלת בגירושין, אף לתורת-גיטין. ואין לחוש שמא הערכאות חייבו יותר מעט מכפי שהיו מחייבין בבי"ד, אך אם האמת כן, הוא רק סך מועט, שודאי אין זה אונס אף לתורת-גיטין.

הרי לנו, שאונס ממון בסך חדש מועט אינו נחשב לאונס, משום שסך מועט אינו עומד בשום יחס לויתור על האש.²

כך العليתי גם מדברי הצמח-צדק (אה"ע סי' רבב) הדנים בבעל שאשתו גזלה ממנו סכום גדול, 515 רובל כסף, וכיישיכים לחתת גט החזירה לו סכום זה, למעט 115 רובל מהם. בשל כך מערער הבעל על הגט. וכותב הצמח-צדק:

יש לחלק בין אונס ממון, אפילו דלגביו מכירות קרקע נחשב אונס ממון אונס, משום שייל שמחמת אונס הממון מכיר את הקרקע; אבל לעניין לגרש אשתו, שהוא דבר גדול ביותר, אין אדם עושה אותו בקלות כל כך מכירות קרקע, ייל אין אונס ממון אונס... וסך קט"ו לגבי תקט"ו ייל דלא הו ממון רב, ואינו זה אונס גמור. ולא עדיף מהרחקה דרי"ת, שאינו חשוב אונס גמור.

בדברי הצמח-צדק אנו למדים הלכתא גבירתא:

- אין להשות אונס ממון לגבי רכשו, לאונס ממון לגרש אשתו.
- גם אם נניח שאונס ממון לגרש אשתו נדרש לאונס, הדברים אמרים ורק בממוני רב.

ג. סך 115 רובל כסף אינו נדרש לממון רב באופן יחס. בbijor-הלכה כתוב המשניב (סי' תרצב) לעניין מחצית השקל, שחצי רובל כסף הוא סכום רב, "ומי שעוזרו הקב"ה שיכול ליתן חצי רוא"כ אחד זכר למחצית השקל... אשו טוב לו." ערך הרוא"כ בימי הצמח-צדק היה גבוה יותר מאשר בימי החפץ-חאים, כך ש- 115 רוא"כ הם סכום עתק. ואעפ"כ, צריך למדוד את הדברים באופן יחס לסכום הכלול, ולא באופן מוחלט.

ד. אונס ממון בסכום יחסית שאינו גדול - גם אם מדובר בסכום גדול למדי, כמו 115 רוא"כ - נדרש כמו הרחקות דרי"ת, שאנו משתמשים בהם בחיבור גט.

atzin, שענין אונס ממון, אם נדרש הוא לאונס, שניי בחלוקת ראשונים - עיין רבינו ירוחם נכ"ד סוף ח"א, ובתשב"ץ ח"א סי' א. ועיין גם בפתח-תשובה אה"ע קלד, א, להבדיל בין אונס במכירה לבין אונס בגט.

². ועיין עוד מש"כ הרשל"ץ ה"ר שלמה עמאר בשווית שמע-שלמה ח"א סי' יא בעניין זה.

ג. אף אונס הגו נידון ביחס לנידוש
 לא כל אונס גוף נחשב כאונס פרופורציוני לגביו גירושי אשה. כשם שסתירה קלה לא
 תיחשב לאונס, ואם יגרש אדם את אשתו לאחר שיפוג מכה קלה, לא נאמר שהייה אונס -
 הוא הדין אם אסור אותו לזמן קצר מאוד - לימים ספורים, ואולי לשבועות מועטים -
 לא יחשב הדבר לאונס שבגללו גירש את אשתו. אדם שרווצה באמת אשתו, יסכים
 לשבת במאסר ימים מעטים, ואולי גם שבועות מועטים, כדי שלא גירש אשתו. גם כאן ניתן
 לומר, שגם בכל אופן גירש, אותן שבועות מועטים, כדי שלא לגרשה. גם לא מושם שאינו רוץ
 בה. על כן, אם יפסוק בבית הדין בחוב גט מאסר לזמן קצר - ימים או שבועות בודדים -
 לא ייחשב הדבר כgett מעונה.

יש לצרף כאן את דבריו של הר"ש ישראלי, שאינו דומה מאסר בימינו למאסר בימים ההם. בימינו
 מאסר אינו בוגדר כפייה, אלא בוגדר מניעת תנוועה חופשית, כמו צו לעיכוב יציאה מארץ
 שניתנו דרך שיגרה בבתי הדין.

עוד יש להוסיף לכך, שיש מקום להבט על הסנקציה המוטלת על בעל סרבן, לא
 כלל כפייה, אלא בעונש בשל "זילותא דבר דין", כפי שתכתבתי במאמרי "צדדי אכיפה"
 ממוניים נגד סרבני גט" (תחומיין כו עמ' 173 - 179). זלזול בבית הדין מהו עילה
 הלכתית להטלה עונש ראוי למיגדר מילתא, כפי שתכתבתי באותו מאמר.

ד. סיכום

gett מעונה שלא דין כזה אך ורק בהתמלאותם של שני תנאים:
 א. אונס קשה - אונס שמביא לידי התמוטות ולהעדר שיקול דעת. אונס קל -
 הינו, אונס שמכאייב, אבל אינו ממוטט ואין פוגע בשיקול הדעת - אינו נחשב
 לאונס.

ב. אונס חייב להיות פרופורציוני לנושא שבגללו הוא מופעל. אונס לגרש אשה
 צריך להיות ביחס מתאים לאדם שאינו רוצה להפרד מאשתו האהובה. אם
 אדם מוכן לגרש באונס קל, אותן הוא שבעצם היה רוצה לגרש את אשתו, ורק
 מטעמים של ממון או נקנות הוא נמנע מלגרשה. במקרה כזה, לא ייחשב הגט
 למשועה.

חוק בתי דין רבנים (קיים פסקי דין לגירושין) מאפשר הטלת מאסר גם בפסק דין
 לחוב או בהמלצתו לגירושין. בתי דין אינם מפעילים את החוק בנסיבות אלו. לפי
 האמור, ניתן יהיה להפעיל את החוק ולגוזר מאסר קצר מועד על סרבן הגט, גם אם פסק
 הדיין שהוא חייב בלבד ולא לכפייה, ואין אלו נבדדים בזה בget מעונה. יודגש, ניתן
 להשתמש בעונש גוף כזה רק כפסק הדין מחייב בגט; המלצה בלבד, או פס"ד הקובל
 שיש מצוה לגרש, אך אין בו חיוב לכך במפורש - אבל לא ניתן להפעיל כל עונש גוף.

шиקול הדעת מהו לחץ מתון ומהו לחץ שאין מתון, מהו לחץ פיזי קל ומהו לחץ פיזי
 שהוא בלבד זה שمبיא לגירושין, נתון אך ורק בידי בית דין מוסמך. הצעתי היא שנושא
 זה ימסר רק לבתי דין מיוחדים, ואף גם זאת: הוא יהיה טעון אישורו של בית דין
 הגדל.